

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MATEMATIK SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

To'rayeva Gulhayo Temirqul qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

"Boshlang'ich ta'lim fakulteti" 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik savodxonlikni shakllantirish va ularga ilk matematik tushunchalarni berish, darslar jarayonida interfaol metodlardan foydalanish haqida umumiy ma'lumot berilgan. Shuningdek boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'quvchilarini fanga qiziqtirish jarayoni yoritib berilgan.*

Kalit so'zlar: *matematika, geometrik shakl, savodxonlik, fikrlash, qobiliyat, didaktik o'yin, interfaol, jadval, diagramma, grafik.*

Abstract: *This article provides general information about the formation of mathematical literacy in elementary school students and giving them the first mathematical concepts, using interactive methods during lessons. Also, the process of primary school teachers to interest their students in science is explained.*

Keywords: *mathematics, geometric shape, literacy, thinking, ability, didactic game, interactive, table, diagram, graph.*

Абстрактный: *В данной статье представлены общие сведения о формировании математической грамотности у учащихся младших классов и дании им первых математических понятий с использованием интерактивных методов на уроках. Также объясняется процесс, с помощью которого учителя начальных классов заинтересовывают своих учеников наукой.*

Ключевые слова: *математика, геометрическая форма, грамотность, мышление, способности, дидактическая игра, интерактив, таблица, схема, график.*

"Agar matematika go'zal bo'lmaganda edi, ehtimol matematikaning o'zi ham mavjud bo'lmas edi".

Chaykovskiy

Tabiatan bolalar matematikaga qiziqish bilan keladi. Ularning bu qiziqishlarini yanada oshirish, alohida shug'ullanish uchun o'yinlar va qiziqarli mashg'ulotlar olib borish lozim. Masalan, sonlar bilan o'yinlar o'ynash, geometriya vositalaridan foydalanib qiziqarli shakllar yaratish yoki matematik masalalar yechishni o'rgatish mumkin. Bu ularning matematikaga qiziqishini oshiradi va chuqurroq o'rganishini rag'batlantiradi.

Matematik savodxonlikni o'rganishda birinchi qadam, o'quvchilarga matematika asoslarini o'rgatish va ularni amaliyotda qo'llashdir. Bu sonlarni, geometriyani, algebrani va boshqalarini o'z ichiga oladi. Keyin o'quvchilar ko'nikmalarini

mustahkamlab va ularni matematik muammolarni hal qilishda qo'llay olishadi. O'quvchilarga matematik amaliyotlar orqali o'rganish uchun masalalar va o'yinlar ham taqdim etib borish lozim. Shuningdek, o'qituvchi o'quvchilarning savodxonlik darajasini o'rganib, ularning bosqichlariga mos ravishda yordam beradi. Matematik savodxonlikning muvofiqligi va ko'nikmalarining oshirilishi uchun amaliy mashg'ulotlar va qiziqarli dars usullari ham juda muhimdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik savodxonlikni shakllantirish uchun bir necha metodlar mavjud. Misol uchun, o'yinlar va amaliy mashg'ulotlar orqali matematikani o'rganish metodikasi o'quvchilar uchun qiziqarli va samarali bo'lishi mumkin. O'z navbatida o'quvchilarning ko'nikmalarini oshirish uchun jadval, diagramma va grafiklar ham foydalanish mumkin. Bunday amaliy faoliyatlar o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va matematikaga qiziqtiradi [1] .

Matematika faniga bolalarni qiziqtirish uchun o'ylangan mashg'ulotlar va o'yinlar qiziq va o'rganishni oshiradigan shaklda bo'lishi kerak. Yosh bolalar qanchalik qiziquvchan bo'lsa shunchalik tez zerikadi. Shuning uchun matematika darsida zerikish tug'ilmasligi uchun darsni qiziqarli didaktik o'yinlar orqali tashkil qilish kerak. Quyidagilarga e'tiboringizni qaratamiz :

- Sonlar, geometrik shakllar va boshqa matematik konseptlarni chizmalar, diagrammalar va tasviriy tavsiflar yordamida ko'rsatish.
- Animatsiyalar va interaktiv dasturlar yordamida matematik amallarni vizual ravishda tushuntirish.
- Qisqa va murakkab amaliy mashqlar orqali matematik masalalarni hal qilish.
- O'quvchilarni qisqa masalalarni o'rganish va bu masalalarni hal qilish yordamida amaliy ko'nikmalarini oshirish.
- Matematik konseptlarni o'quvchilarga o'yinlar yordamida o'rganish.
- Sonlarni hisoblash, geometriya formalarini tanishish va boshqa matematik qo'llashlari yordamida o'yinlar tashkil etish.
- O'quvchilarni guruhda ishlash orqali ko'nikmalarni almashtirish va bir-biriga yordam berish.
- Matematik muammolarni jamiy ravishda yechish va fikrlarini almashtirish.
- Matematik konseptlarni real hayot misollari bilan bog'liq qilish.
- O'quvchilarni o'z hayotlariga bog'liq matematik muammolarni yechish orqali matematikani asosiy hayotga ta'sir qilish.
- O'quvchilarga o'z fikrini bayon qilishni o'rganish kerakligini o'rgatish. Masalan, muammoni qayta ishlash, yangi yechim topish va o'z fikrlarini izlash.
- O'quvchilarni interaktiv dasturlar orqali o'rganish va matematik amallarini tekshirish yordamida qiziqtirish.
- Masalalarni yechib ko'rsatish va matematik konseptlarini o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini baholash [2] .

Bu usullar o'quvchilarning matematikani tushunishini, fikrlash qobiliyatini va qiziqishini oshirishda yordam beradi. Matematik savodxonligini shakllantirishda har

bir o'quvchi individual va o'ziga xosdir, shuning uchun bu usullar o'quvchilarning har biriga moslashtirilishi kerak. Bu usullar orqali bolalarni matematika faniga qiziqtirish va ularni o'rganishni davomiy va qiziqroq qilishga imkon yaratadi hamda darslarning samaradorligi ham ortadi .

Matematik fikrlash - muammolarni hal qilish, hisoblash, nazariy tushunchalarni amaliyotda qo'llash va matematik jummalarni tahlil qilish jarayonidir. Bu o'quvchilarning mantiqiy va aniq fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Matematik fikrlash jarayonida o'quvchilar muammolarni hal qilishda ustunlik qo'ya oladigan vaziyatlar va ularni aniq yondashuvga ko'ra tahlil qilish uchun fikr yuritadi. Bu jarayonda o'quvchilar matematik amaliyotlar orqali o'rganishi, masalalar yechish va natijalarni tahlil qilish orqali, muammolarni tahlil qilishi uchun zarur ko'nikmalarini rivojlantirishadi. Matematik fikrlash jarayonida o'quvchilarning fikrlash va yechim topish qobiliyatlarini o'stirishga diqqat qaratiladi [3] .

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik savodxonlikni shakllantirishda har bir boshlang'ich sinf o'qituvchisi ular olayotgan ma'lumotlarning samaradorligi, faol, interaktiv va amaliy usullar bilan ta'minlanishiga alohida e'tibor qaratishi lozim. Bu borada esa dars jarayonida intefaol metodlardan foydalanish bilan cheklanib qolmasdan ularning jamoaviy ishlashini ham tashkil qilish lozim . Quyidagi sabablarga e'tibor beramiz :

- Amaliy mashg'ulotlarda o'quvchilarni matematik masalalarni amaliy sifatda hal qilishga o'rgatish ularning bilim ko'nikmalarini rivojlantiradi. Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarning matematikani o'rganish va uning yordamida kelgusida hayotga tayyorlashda ishtirok etishini ta'minlaydi.

- Tarqatma materiallar - jadvallar, diagrammalar, grafiklar va boshqa turlari o'quvchilarning matematikani o'zgacha taassurot uyg'otishda yordam beradi. Ular abstrakt matematik konseptlarni tasavvur qildiradi va o'quvchilarning matematikani o'zlari uchun yangicha kashf etishiga muhit yaratadi.

- Guruh ishlari o'quvchilarning bir-birlari bilan ishlashlariga imkon beradi va ularning bir-birlariga o'qish va tushunishlarida yordam beradi. Bu usul o'quvchilarning ko'nikma va fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

- Tekshirish va qayta ishlash o'quvchilarning natijalarni tekshirish va xatolarni aniqlash uchun yaxshi muhit yaratish muhimdir. Bu ular o'zlarining xatolarini topish va xato ustida ishlashlariga imkon beradi, shuningdek, ularning qanday qilib masalalarni oson usul bilan yechishlari mumkinligini o'ylab topishga yordam beradi [4] .

Bular barchasi boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik savodxonlikni samarali va qiziqarli qilishga imkon beradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik savodxonlikni shakllantirishda o'qituvchining ham ahamiyat juda katta. U quyidagi muhim vazifalarni bajaradi:

a) mavzu tushunchalarini taqdim etishda – o‘qituvchi matematikaning asosiy tushunchalarini o‘quvchilarga o‘rgatadi, masalaning aniq ta‘rifini beradi, muhim formulalarni ko‘rsatadi va matematik konseptlarini tushuntiradi;

b) amaliy mashg‘ulotlarni taqdim etishda – o‘qituvchi amaliy mashg‘ulotlar orqali o‘quvchilarni matematik konseptlarini amaliy sifatda o‘rganishga o‘rgatadi. Bu mashg‘ulotlar o‘quvchilarning qiziqishi va dars davomida faol ishtirok etib qatnashishini ta‘minlaydi.

c) o‘yinlar va masalalar tashkil etish – o‘qituvchi matematikani o‘rganishni qiziqarli va samarali qilish uchun o‘yinlar va masalalar tashkil etadi. Bu usul o‘quvchilarning matematikani o‘rganishda qiziqishlarini oshiradi va ularga samarali o‘rganish imkoniyatlarini beradi.

d) individual qo‘llab-quvvatlash – o‘qituvchi o‘quvchilarni individual ravishda qo‘llab-quvvatlaydi, ularning qanday qilib oson usullar yordamida matematikani o‘rganishlarini ishlab chiqadi va past o‘zlashtiruvchilar bilan alohida shug‘ullanib yordam beradi.

e) natijalarni baholash va muhokama qilish – o‘qituvchi o‘quvchilarning natijalarini tekshirib, doimiy monitoring qilib boradi, ularning qay holda darslarni o‘zlashtirilganliklarini baholaydi va ular bilan muhokama qiladi, ularga to‘g‘ri yo‘nalish ko‘rsatadi va ularning bilim darajalarini oshiradi [5].

Bu vazifalar orqali o‘qituvchi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida matematik savodxonlikni samarali va foydali shakllantirishga yordam beradi.

Shunday qilib boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida matematik savodxonlikni shakllantirish uchun tashqi muhitni qulay qilib yaratish hozirgi dolzarb masalalardan biri bo‘lib turibdi. Bu jarayonda esa o‘qituvchi asosiy rol o‘ynab, darsni samarali olib borish uchun dars jarayonida an‘anaviylikdan qochib, turli didaktik o‘yinlardan foydalanishi maqsadga muvofiq boladi. Chunki faqat darslik va doskadan foydalangan holda darsni tashkil qilish bolalar uchun zerikarli holga aylanadi va darsga bo‘lgan ishtiyoqi so‘nadi. Yuqorida keltirilgan ma‘lumotlardan ma‘lumki darsni inteaktiv tashkil qilishning samaradorligi sezilarli darajada.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Musurmonova M. Matematika o‘qitish metodikasi. – Toshkent, 2023
2. Mamadjanova M. Mantiqiy, kombinatorik va nostandart masalalar/ O‘quv qo‘llanma. - Toshkent, 2020
3. Rozikov U., Mamatova N. Matematika va turmush. –Toshkent, 2020
4. Tojiboyeva G., Shanasirova Z., Xo‘jayev A. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi. – Toshkent, 2021
5. Maxmudova D., Siddiqov Z., Yusupova A. Matematika o‘qitish metodikasi. – Toshkent, 2022